

J. Veldekens en J.R. De Kriek

TOELICHTING BIJ HET ARTIKEL : « HET BELANG EN DE BETEKENIS VAN DE OORLOG VOOR HET BELGISCHE OMROEPBESTEL »

J.C. Burgelman legt in zijn artikel, dat in maart 1988 in *Cahiers-Bijdragen* nr. 11 (p. 161-186) is verschenen, de nadruk op het grote verschil tussen het Belgische omroepbestel van vóór de tweede wereldoorlog en daarna. Tevens gaat hij in op de rol van het verzet en in het bijzonder op die van Samoyède. Hij gaat er van uit dat de overheid van de oorlogssituatie gebruik heeft gemaakt om definitief greep te krijgen op de Belgische omroep, die vóór 1940 pluralistisch en zeer liberaal was.

De auteur beklagt zich zijdelings over het gebrek aan dokumentatie. Hij kon niet weten dat het zeer goed gedokumenteerde werk van Dr. Greta Boon, dochter van Jan Boon, *De Belgische Radio-Omroep tijdens de Tweede Wereldoorlog*, in maart 1988 bij de uitgeverij «Den Gulden Engel» te Wommelgem zou verschijnen. Daarin wordt veel kostbare informatie over de geschiedenis van het verzet en het Nationale Instituut voor Radio-omroep/*Institut National de Radiodiffusion* (NIR/INR) en zijn nauwe samenwerking met Samoyède vanaf mei 1943 verstrekt. De heer Burgelman had zeer zeker geen toegang tot de bronnen waarover mevrouw Boon beschikt, maar wij zijn van mening dat veel van wat hij beweert genuanceerder zou zijn overgekomen, als hij zich de moeite had getroost de dokumenten die met name in de bibliografie aan het einde van het werk van Dr. Greta Boon staan met zorg had bestudeerd.

De auteur verwijst naar de omroepwet van 18 juni 1930, waarbij het NIR/INR in het leven werd geroepen en waarbij de omroepverenigingen van politieke of religieuze aard zendtijd kregen. Daarnaast bestond er nog de wet van 14 mei 1930 waarbij de minister van PTT vergunningen aan zelfstandige privé-zenders met uiteenlopende politieke opvattingen of met een commerciële inslag kon afleveren. Er bestonden 15 of 16 dergelijke zenders die zichzelf in mei 1940 het zwijgen oplegden en hun materiaal deden verdwijnen. Op deze wijze werd voorkomen dat de bezetter zich via hun zenders tot de bevolking zou richten om propaganda te maken, paniek te zaaien of de algemene verwarring nog te vergroten.

Deze zenders die waren verborgen of vernietigd of door de Duitsers waren omgetoverd tot storingzenders, zoals die van Vichte, zouden na vier jaar bezetting niet meer in hun oorspronkelijke vorm terugkeren. Hun zendvergunningen evenals die van het NIR/INR waren op 4 mei 1940 met een opzeggingstermijn van twee jaar door de minister van de PTT ingetrokken. Mag hieruit worden afgeleid dat het NIR/INR niet meer bestond? Nee, omdat deze klandestien bleef voortbestaan. Hierop zullen wij later terugkomen.

Vanaf 28 september 1940 wordt er rechtstreeks vanuit Londen uitgezonden (Victor de Laveleye en Jan Moedwil). Die uitzendingen zijn in het bezette België zeer populair, maar worden volledig door de BBC en niet door de Belgische regering georganiseerd, hoewel met deze laatste regelmatig overleg wordt gepleegd.

In augustus 1942 gaat de minister van Informatie Delfosse naar Londen. Op zijn initiatief wordt bij besluit van 13 oktober 1942 de Belgische Nationale Radio-Omroep/*Office de Radiodiffusion Nationale Belge* (BNRO/RNB) te Londen opgericht, nadat de opzegtermijn van het NIR/INR van twee jaar was verstreken. Het statuut van het NIR/INR, dat van 1930 dateert, wordt via dit besluit fundamenteel gewijzigd. De BNRO/RNB zou bij uitstek de spreekbuis van de Belgische regering worden. Van parlementaire controle of benoeming door het parlement van twee derde van de leden van de raad van bestuur is uiteraard geen sprake meer. Evenmin van zendtijd voor de politieke partijen en vergunningen voor privé-zenders. Deze BNRO/RNB wordt alleen opgericht voor de oorlogsperiode en zal na de bevrijding weer worden opgeheven. Het is haar taak de overgang naar een nieuwe organisatie van het nationale omroepbestel voor te bereiden, waarbij de nadelen van het vooroorlogse bestel, zoals te veel controle door de overheid en storende politieke bemoeienis dienen te worden gemedend. Met het oog hierop krijgen de twee Algemene Directeuren uitgebreide bevoegdheden. De uitzendingen via de BBC naar het bezette België beginnen in februari 1943. Het doel hiervan is uiteraard het contact met de Belgische bevolking te herstellen, haar te informeren over de stand van zaken, maar vooral de openbare mening voor te bereiden op het beleid van herstel en wederopbouw dat na de bevrijding zal worden gevoerd.

Een tweede belangrijk doel is de geallieerden te informeren over de omvang van het aandeel van België in de oorlog en het prestige van ons land op te vijzelen. Deze uitzendingen vinden plaats vanuit New York en vooral, vanaf mei 1943, via een krachtige korte golfzender vanuit Leopoldstad.

Het NIR/INR was niet door de bezetter ontmanteld, maar het zwijgen opgelegd en onder curatele geplaatst. Het personeel dat in dienst was gebleven werd nog betaald en het personeel dat niet in dienst wilde blijven kreeg compensatie of werd elders ondergebracht.

Eén van de taken van de BNRO/RNB was, zodra het Belgisch grondgebied bevrijd zou zijn, plaatselijke uitzendingen te organiseren. Verwacht werd dat het land geleidelijk bevrijd zou worden. Vandaar dat in acht provincies kleine zendinstallaties met een regionale draagwijdte moesten worden gebouwd. Deze riskante taak werd opgedragen aan een klandestiene verzetsgroep: «Samoyède». Deze installaties kwamen in Brussel, Kortrijk, Gent, Antwerpen, Hasselt, Luik, Tamines en Houdeng tot stand.

Wat J.C. Burgelman zegt over het uiterst konfuse jaar van september 1944 tot september 1945, waarin de twee omroeporganisaties NIR/INR en BNRO/RNB naast elkaar funktioneerden, is juist, maar die situatie was onvermijdelijk. Het eerste bestond nog. De opzegtermijn per 4 mei 1940 hield niet in dat het was opgeheven. Het NIR/INR organiseerde de uitzendingen onder de Duitse bezetting en de ondergedoken Directeur-Generaal Jan Boon gaf blijk van veel moed om de nodige contacten te leggen voor het klandestiene werk waar Samoyède onverminderd aan werkte. Hij onderhield zeer nauwe verbindingen met de opeenvolgende leiders Freddy Veldekens = Samoyède I, Frans Mertens = Samoyède II, Jacques Veldekens = Samoyède III, en de technische directeur François Landrain onder het toezien van de BNRO/RNB.

SAMOYEDE EN DE PRIVE-ZENDERS

J.-C. Burgelman betoogt in de eerste plaats dat de BNRO/RNB na de oorlog de oude privé-zenders ten behoeve van een staatsmonopolie wilde elimineren en in de tweede plaats dat Samoyède in grote mate een beroep heeft gedaan op de medewerking van deze vooroorlogse privé-zenders. Op dit tweede punt gaan wij nu nader in.

Dit is namelijk een vergissing in die zin dat de taak van Samoyède er voornamelijk op was gericht de vooroorlogse zendinstallaties weer operationeel te maken. Feitelijk is alleen met een deel van het team van de privé-zender van Kortrijk, (de Westvlaamse Radio Omroep (WVRO) met een konfessionele inslag), door Frans Mertens, leider van Samoyède, contact opgenomen omdat hij reeds vóór de oorlog pater Leopold kende. Een tweeledig doel werd hiermee nagestreefd: enerzijds de oude zender van de WVRO, te Vichte, waarmee de BBC-uitzendingen werden gestoord, het zwijgen op te leggen en nieuwe apparatuur te bouwen voor Kortrijk. Pater Leopold heeft van de gelegenheid gebruik gemaakt om bevestiging te vragen van zijn opdracht en er is dan ook een ontmoeting georganiseerd met Jan Boon die het gezag vertegenwoordigde (de oprichting van de BNRO/RNB was op dat ogenblik nog niet bekend). Dit is de gelegenheid geweest om voorwaarden voor de toekomst te stellen.

De bedoeling van dit artikel is niet in te gaan op deze voorwaarden en wat daarmee na de oorlog is gebeurd. Waar het hier om gaat is dat Kortrijk de enige privé-zender was die volledig in Samoyède werd opgenomen.

Het geval van Antwerpen lag weer heel anders. Afgesproken was dat de regio Antwerpen zou worden bestreken door Henri Massange de Collomb, wiens schoonfamilie een huis had onder de rook van Antwerpen, nl. in Schoten. Na de landing van de geallieerden aarzelde Henri Massange met Samoyède in zee te gaan en sprak over aansluiting bij het Geheime Leger. François Landrain kende de vroegere leider van de zender Antwerpen, Georges De Caluwé. Hij nam in extremis en wel op 15 augustus 1944 contact met hem op. Hij wist De Caluwé er toe te bewegen, eens Antwerpen bevrijd, onder de vlag van de BNRO/RNB en met één van de teams daarvan uitzendingen te verzorgen. Dit was een gelukkig initiatief, omdat de post van Massange in Schoten ten noorden van het Albertkanaal nog enige weken bezet gebied zou blijven en daardoor van generlei waarde meer voor hem zou zijn. De samenwerking tussen Samoyède en De Caluwé was derhalve geïmproviseerd en wel zonder enige bijgedachte van de kant van de leiders van Samoyède over wat er na de oorlog zou gebeuren. Dit stellen wij hier duidelijk en dit geldt ook voor de zes overige projecten van Samoyède in tegenstelling tot wat J.C. Burgelman ervan zegt.

Wie waren met name de toegewijde en gedesinteresseerde technische medewerkers in dienst van Samoyède? Dat waren de amateurs van de draadloze radio, de leden van het « Belgische net van de amateursradio », hartstochtelijke liefhebbers van de TSF, die geen winstbejag nastreefden en niets te maken hadden met privé-, commerciële of ideologische radio's. De voorzitter van deze vereniging was René Verstraepen, een Antwerpeenaar, vindingrijk lid van het Geheime Leger. Hij heeft François Landrain veel goede adressen aan de hand gedaan die hem in staat hebben gesteld zijn opdracht tot een goed einde te brengen.

Noch in Gent, Luik, Tamines, Houdeng of Brussel is ooit sprake geweest van privé-zenders of wat daarmee na de oorlog zou gebeuren. In Diest was de samenwerking drieledig. Ten eerste Pater Bergs van de nijverheidsschool in Hasselt voor de lage frekwenties. Ten tweede een amateur radiozender van het voormalige station Radio-Loxbergen. Deze laatste was alleen belast met de voeding en eindmontage van de zender. Hij heeft dit gedaan zonder ooit voorwaarden te stellen. Maar zoals men weet is dit projekt mislukt, omdat Gérard Keersmaecker werd gearresteerd en in een concentratiekamp is gestorven.

ONGEWILDE COEXISTENTIE

Een tweede fout in het betoog van J.C. Burgelman is zijn stelling dat de coëxistentie tussen het resterende kader van het NIR/INR en de leden van Samoyède ongewild was.

Uit de feiten blijkt dat tussen beide organisaties een zeer goede samenwerking bestond. Deze is tot uitdrukking gekomen in het operationeel maken van de zeven Samoyèdezenders. Elke zender kreeg aan het einde van de oorlog de medewerking van een team van de officiële radioomroep (BNRO/RNB), die de programma's verzorgde zonder dat ooit een leider van een zender buiten de technische of veiligheidsaspecten om, de pretentie heeft gehad zich met de programma's te bemoeien.

De instructies die op 28 maart 1944 aan de leiders van de zenders werden gegeven en door de leider van Samoyède, Jacques Veldekens, en het technisch hoofd François Landrain, ondertekend en « voor de raad van Bestuur van de BNRO/RNB in bezet gebied » (zie het boek van G. LHOIR, *La Mission Samoyède*, Brussel, Didier Hatier, 1984, p. 206) door J. Boon medeondertekend, vormen het duidelijkste bewijs voor de volmaakte samenwerking en het respect voor de officiële hiërarchie (militair en burgerlijk gezag) waar Samoyède voor instond.

Dit betekent natuurlijk niet dat de samenwerking altijd vlot is verlopen. Maar Jan Boon, en daar mag in dit verband wel eens op worden gewezen, was zo verstandig en handig zich niet op zijn gezag, dat hij trouwens niet waar kon maken, te beroepen om zijn wil aan de anderen op te leggen, maar te rekenen op de geest van samenwerking waarvoor de twee belangrijkste leiders van Samoyède, Freddy Veldekens en Frans Mertens, instonden.

Om zicht te krijgen op de krachtverhoudingen tussen Samoyède en de BNRO/RNB dient in dit verband ook te worden gezegd dat Samoyède de fondsen nodig voor het materiaal en de uitvoering van de opdracht rechtstreeks van het hoofd van Samoyède ontving. Dit is met name het geval geweest tijdens de derde fase. Toen heeft J. Veldekens aanzienlijke leningen gesloten met invloedrijke personen die vertrouwen in hem hadden. Samoyède beschikte bovendien over een eigen kode en heeft steeds een radioverbinding met Londen kunnen onderhouden. De mensen van het NIR/INR beschikten niet over deze drie troeven. Nooit is op enig moment tussen beide organisaties verschil van mening gerezen. Integendeel, de coëxistentie werd door beide erkend als een voorwaarde voor het slagen van de uiteindelijke opdracht.

SAMOYEDE, EEN KWESTIE VAN INTERPRETATIE

De opdracht aan de afdeling Radio van Samoyède was tweeledig: 1. geografische spreiding van de zenders om gelijke tred te houden met de militaire operaties. Niemand verwachtte dat die met name t.a.v. Brussel zo snel zouden verlopen — 2. afstemmen op de geringe zendkracht van de privé-zenders die Samoyède kon installeren of reinstalleren.

Deze opdracht werd met succes door Samoyède uitgevoerd en de zenders waren dan ook op het moment van de bevrijding klaar: d.w.z. in Brussel op 4 september, Houdeng en Tamines op 5 september en Luik op 6 september. Op die dagen hoorde men de stemmen van de vooroorlogse journalisten van het NIR/INR die al in juni 1944 daartoe door Jan Boon waren aangewezen. De WVRO van Kortrijk kwam pas op 9 december in de ether, onmiddellijk na het terugtrekken van de Duitsers — dus later dan Jan Boon had verwacht — als gevolg van plaatselijke gevechten, zoals dat ook in Antwerpen het geval is geweest. Er deden zich in Brussel technische moeilijkheden voor met de hulpzender van Samoyède die pas op 6 september in de ether kon komen. Een oude zender van Radio België (in een fabriek in Vorst opgeborgen) werd door het NIR/INR gebruikt om het goede nieuws jubelend aan te kondigen. En zo wist Jan Boon aldaar toch op 4 september de bevrijding mee te delen. Deze installatie was sedert een tiental jaren buiten dienst en volledig verwaarloosd. Het grote zendvermogen ervan maakte proefuitzendingen gedurende de Duitse bezetting onmogelijk. Samoyède had er bij ir. Mortiaux, technisch hoofd van het NIR/INR, op aangedrongen deze zender weer paraat te maken. Bovendien werd het NIR/INR-hoofdgebouw op het Flageyplein en het daarin bestaande materiaal, met behulp van Samoyède, behoed tegen vernietiging door de terugtrekkende Duitsers. De bescheiden zender van Samoyède (in de tuin van een huis aan de Louizalaan) is dus een nuttige reserve geweest en is dan ook op 6 september in werking gesteld. Dit alles wordt door J.C. Burgelman onderschat of vergeten.

FEITELIJKE OVERBODIGHEID VAN SAMOYEDE

Ook hier interpreteert de auteur de feiten onjuist. Inderdaad, de verwachtingen van Theo Fleischman waren pessimistisch: nl. dat de bestaande installaties van het NIR/INR door de vijand onbruikbaar zouden worden gemaakt. Maar Samoyède had met alles rekening gehouden en kon, zoals hierboven is aangegeven, de zenders bijtijds in werking stellen. Deze zendinstallaties werden onmiddellijk door de BNRO/RNB overgenomen, zoals van tevoren was overeengekomen. Dat er zeer nauwe samenwerking tussen de leden van Samoyède en het personeel van de BNRO/RNB moest bestaan, was ook vastgelegd in instructie nr. 1 van maart 1944. J.C. Burgelman ontkent deze feiten om een omstreden theorie te schragen. De auteur lijkt uit het oog te verliezen dat, hoewel Kortrijk en Antwerpen in moeilijkheden verkeerden, de posten in Tamines, Houdeng, Brussel en Luik na de bevrijding zijn blijven uitzenden. «België is het enige bezette land geweest dat t.a.v. de radio de politiek van de verschroeide aarde heeft toegepast. Toch hebben de Belgen bij de bevrijding meteen de stem van hun radio weer gehoord dankzij de zenders die door het verzet zijn gebouwd» (Ghislain Lhoir). Tevens vergeet hij te wijzen op de lovende woorden van de geallieerden, met name van de Shaef (zie *History of the*

PWD) en hun verbazing over het feit dat België als enig bezet land beschikte over klandestien gebouwde zenders :

Mr. Imlay Watts, Mr. Eric Varley working with Captain Franz Zoete, and Capt. Bonvouloir, Captain Schacht technical adviser, arrived in the very early stages of the Liberation.

Brussels Broadcasting House was found quite undamaged. That is to say, the studio installations were in working order, but the Germans had removed the transmitter. However, thanks to the activity of the «Samoyède Clandestine Mission» the Radio Nationale Belge had at their disposal two 1/ K.W. transmitters built by the Samoyède Group. Since these transmitters were not sufficient to cover the whole country, the PWD Radio Section was able to produce a two K.W. transmitter and a five K.W. Later another two K.W. transmitter was obtained for use at Libramont.

Once the Central Station had been set up it was necessary to work on the six Regional Stations. These had to depend very largely on the material supplied by SHAEF.

By closely co-operating with the Belgians themselves and giving them encouragement wherever possible a Monitoring Service was set up. Also we were able to assist them in producing programmes and giving them libraries from OWI, MOI, BBC and ABSIE.

The co-operation and help was by no means one-sided for the Radio Nationale Belge was exceedingly helpful in producing operations orders required to be put out by 12th and 21st Army Groups and the SHAEF Mission. (Uit History of the PWD, July 1945).

Uit dit uittreksel van het rapport van de PWD, gepubliceerd in juli 1945, blijkt dat het aan de PWD en *Civil Affairs* was om de nodige instructies en voorlichting aan de bevolking te geven. Uiteraard was de radio-omroep een veel gemakkelijker instrument om te beheersen dan de geschreven pers. Deze laatste was afhankelijk van papier en van de post. Bovendien wenste de pers zich in ons land niet te houden aan richtlijnen of censuur. De regering was zich terdege bewust van de machtige invloed van de radio op het moreel van de bevolking. Deze moest op de hoogte worden gesteld van de gang van zaken ten aanzien van de bevrijding en moest tot kalmte en voorzichtigheid worden gemaand.

Maar voor J.C. Burgelman zijn alle bedoelingen van Samoyède voor niets geweest, omdat de oude zender van Radio België op 5 september 1944 weer de ether in kon gaan en kort daarop met zijn 20 kw het hele land bestrijken. Het probleem met deze zender was echter dat de programma's afwisselend in het Nederlands en het Frans moesten worden gesteld. Het plaatselijke belang van de uitzendingen van de Samoyède-zenders in de rest van het land werd zeer gewaardeerd, omdat snelle lokale informatie dikwijls nuttiger was dan de algemene voorlichting uit de hoofdstad.

Tenslotte betekende Samoyède een dynamische kracht in de wereld van de radio en een stimulans van het verzet tegen het passieve gedrag van velen. De mensen kregen meer hoop als er, al fluisterend, werd rondverteld dat er iets gaande was, bv. dat het Geheime Leger of de geheime zenders zich aan het voorbereiden waren op de lang verwachte bevrijding. Er was ook een groot aantal personen uit de meest uiteenlopende kringen die min of meer bij Samoyèdes akties betrokken waren: radiohandelaars, tussenpersonen, sekretarissen, boden, bewakers voor marconisten, bezitters van schuilplaatsen, receptiekomitees voor parachutisten. Dit vormde een schaar van verzetslui die zich achter Samoyède hadden geplaatst. Een vijftigtal daarvan werd opgepakt en gefolterd en een tiental kwam om het leven. Dit alles wordt dus, jaren later, beschouwd als overbodig.

Wanneer J.C. Burgelman beweert dat de Samoyèdemensen hun medewerking onder bepaalde voorwaarden verleenden, lijkt hij niet te weten welke drijfveren die mannen en vrouwen ertoe brachten klandestien tegen een bezetter te strijden. Zij namen enorme risico's, maar dachten er niet aan deze ooit in geld om te zetten. Zij zetten zich in voor de strijd tegen de steeds ondraaglijker wordende bezetting. Zij vonden het hun morele plicht de bevrijding van hun land niet volledig over te laten aan de geallieerden. In 1943-1944 was de afloop van de strijd nog altijd onzeker. Iedereen geloofde in de overwinning, maar niemand kon iets bevroeden van de politieke beslissingen, die na de oorlog ten aanzien van het nationale omroepbestel zouden worden genomen. Sommigen, misschien wij zelf, hebben te veel gewild. J.C. Burgelman heeft het zich tot taak gesteld dit belachelijk te maken. Dan had hij hierbij toch tenminste de waarheid in acht moeten nemen.

KONTROLE OP DE RADIO-UITZENDINGEN

In maart 1944 streefde de BNRO/RNB naar totale controle over de radio-uitzendingen. Dit is volledig konform de overeenkomst die tussen de regering en het geallieerde opperbevel (SHAEP) was gesloten. Dit was absoluut noodzakelijk in oorlogstijd. J.C. Burgelman geeft dit ook toe. Hij voegt er echter bij: «Maar wat een niet valabele redenering is voor eventuele verzetszenders die per definitie aan de eliminatie van de bezetter zouden meegewerkt hebben (*sic*)».

Dit is naïef en een drogreden, omdat er daarbij wordt van uitgegaan dat degenen die de bezetter hebben bestreden vrij mochten uitzenden. Vrije uitzendingen, zodra het grondgebied is bevrijd? Maar dat was precies wat het militaire gezag moest voorkomen en ook metterdaad tegenging en wel al in september 1944 (zender in Luik). De vijandelijkheden waren nog niet afgelopen. De geallieerden moesten om evidente redenen van veiligheid, controle uitoefenen op alle uitzendingen. Zelfs voor Kortrijk, dat zendtijd

KONKLUSIE

De afdeling Radio van Samoyède heeft zijn taak, nl. de bouw van acht regionale zenders met een beperkt vermogen en een regionale draagwijdte, goed volbracht. De BNRO-sprekers konden de bevrijding aankondigen en deden dit al naargelang de vijand het grondgebied ontruimde.

Samoyède bestond uit vrijwilligers die volledig buiten het NIR of de BNRO stonden. Met deze laatste hebben zij echter in goede verstandhouding samengewerkt. Hun taak konden zij alleen dankzij de volledige inzet van de radio-amateurs en een drietal privé-zenders uitvoeren. Met deze laatste is nooit gesproken over vergoeding of compensatie na de oorlog (behalve met de WVRO, Kortrijk, maar dat liep via J. Boon, hoofd van het NIR). Het behoorde niet tot de taak van Samoyède om zich met dit soort kwesties in te laten. Beweren, zoals J.C. Burgelman doet, dat Samoyède medeplichtig is geweest aan het streven de privé-zenders te ontmantelen na ze eerst te hebben gebruikt, is in de eerste plaats onjuist, omdat slechts 1 privé-zender deel heeft uitgemaakt van Samoyède. Voorts is het een aantijging van de morele integriteit en de patriotische gevoelens van de Samoyèdeleden. De mens is in staat zijn leven te geven voor een edele zaak, maar niet uit winstbejag. Sommige leiders van Samoyède, zoals Frans Mertens en François Landrain, stonden gunstig tegenover het herstel van de vrije omroepen. Hun advies daarover is echter nooit gevraagd. Onmiddellijk na de bevrijding werden de zeven uitzendposten aan de BNRO/RNB overgedragen konform de instructies van 24 maart 1944. De Samoyèdeleden trokken zich terug. Hun taak was volbracht. Misschien heeft dit de indruk gewekt dat Samoyède overbodig is geweest, vooral na het ministeriële besluit van 12 september 1945, maar een historicus behoort zich niet te baseren op een indruk.

Een enkel woord over de achtergrond van de leiders van Samoyède. Freddy Veldekens, Samoyède I, was de eerste die in maart 1943 vanuit Engeland bij Edingen gedropt werd om de organisatie op te zetten. Hij was vóór 1941 werkzaam op een heveaplantage op Noord-Sumatra vanwaar hij vrijwillig naar Engeland toog om zich aldaar bij de Belgische Geheime Dienst te voegen. Zijn opvolger advocaat Fr. Mertens, Samoyède II, was vóór 1940 directeur van de Radio Distributie in Gent. Jacques Veldekens, Samoyède III, die na de arrestatie van Frans Mertens de leiding op zich nam, was advocaat in Brussel en J.R. de Kriek, die hem zou opvolgen, was handelsingenieur. Zij trokken zich allen na de oorlog uit de radiowereld terug, zelfs François Landrain, de vooroorlogse technische directeur van Radio Schaarbeek. Zijn loopbaan nam een heel andere wending. Dit is wel het beste bewijs dat zij geen eigen belang nastreefden en zeker geen erebaan bij het NIR/INR zochten.

voor de eerwaarde Gillon en pater Leopold had opgeëist (punt 7 van het 9 punten-akkoord van mei 1943) was dit niet toegelaten. Jan Boon was er toen van overtuigd dat Kortrijk zijn zelfstandigheid zou behouden en kon niets bevroeden van het besluit dat 2 jaar later werd genomen, in september 1945. Kortrijk was «zijn zaak». J. Boon was geen dubbelzinnig of machiavelistisch man, maar trad op als directeur-generaal terzake. De redenering van J.C. Burgelman toont aan dat hij weinig begrip heeft van de situatie. De regering had weinig te zeggen over de radio-uitzendingen.

J.C. Burgelman lijkt de bevrijding in september 1944 te verwarren met het einde van de oorlog in september 1945. Gedurende deze periode van een jaar leeft het land nog onder het gezag van de geallieerden. De oorlog woedt nog voort. Nederland wordt pas in april 1945 bevrijd en ook in België moeten de barre winter van 1944-1945 en de Duitse herovering van de Ardennen nog komen. Hoe kan dan worden verwacht dat de Belgische overheid vergunningen zou afgeven aan de privé-zenders, die volgens J.C. Burgelman Samoyède hadden geholpen, in de stille hoop hun vooroorlogs recht op uitzending terug te krijgen. Dit recht is hoogstens gesuggereerd door Paul Lévy die pas in 1942 in Londen aankwam. Maar deze toezegging komt alleen voor zijn eigen rekening en de leiding van Samoyède heeft haar organisatie nooit als een vluchtheuvel beschouwd om de vooroorlogse vergunningen terug te winnen.

Het is overdreven te stellen (p. 179) dat de «(omroep)beleidsverantwoordelijken zich een jaar verscholen achter de instructies van de SHAEF om aldus het niet toelaten van de privé-zenders aan derden te kunnen wijten». De instructies daartoe golden in alle landen die nog in staat van oorlog verkeerden. De hoop die sommige privé-zenders koesterden (Radio Schaarbeek, van Mestdag) was op niets gebaseerd. De bevrijding betekende nog geen vrede en de relatieve persvrijheid kon niet worden uitgestrekt tot de privé-zenders, waarop niet of nauwelijks controle kon worden uitgeoefend en die voor de vijand nuttige informatie konden verspreiden.

Het besluit van 14 september maakte een einde aan de verwachtingen van de privé-zenders. Deze beslissing van de overheid is begrijpelijk. Het land maakte een moeilijke tijd door: schaarste, gevoelens van politiek onbehagen, m.n. een poging tot staatsgreep, de koude oorlog lag in het verschiet. De regering streefde naar het herstel van de economie en naar politieke stabiliteit. Bovendien werd België verscheurd door de koningskwestie. In Frankrijk en ook in Nederland werd een einde gemaakt aan het bestaan van de privé-zenders. Overal deed zich de noodzaak gevoelen om de informatiestroom in de hand te houden. Alleen België schaft in augustus 1945 het Ministerie van Voorlichting af en was hierin liberaler dan onze buurlanden. Maar de tijd was nog niet gekomen om terug te keren tot een omroepbestel met privé-zenders.

Samoyède had nog andere opdrachten in het bezette land uit te voeren, nl. een *radioverbinding met Londen* ten behoeve van andere klandestiene organisaties opbouwen, het *hoofdgebouw van de radio* met zijn installaties aan het Flageyplein tegen vernieling door de terugtrekkende Duitse troepen beschermen. Er was ook nog een belangrijke filmafdeling, die Duitse propagandafilms moest opsporen en uit de circulatie nemen. Tot onze spijt moeten wij vaststellen dat J.C. Burgelman een verkeerd beeld van het verzet en de rol van Samoyède geeft en dat hij niet helemaal te goeder trouw is. Hij baseert zijn proefschrift alleen op die documenten die zijn persoonlijke visie bevestigen en andere documenten, waar hij ook over kon beschikken, heeft hij niet geraadpleegd. Het betreft hier gebeurtenissen die pas veertig jaar geleden hebben plaatsgevonden. Er zijn nog getuigen. Hij heeft echter alleen contact gehad met getuigen van de WVRO in Kortrijk. Die van Samoyède en met name Freddy Veldekens (overleden op 6 februari 1988) heeft hij systematisch genegeerd. Jacques Veldekens, die met het likwideren van Samoyède was belast, beschikt over een schat aan dokumentatie. Hieruit had hij veel informatie over het nut van Samoyède kunnen putten.

Nog een laatste opmerking die ook op andere verzetsgroepen, waarvan soms het nut in twijfel wordt getrokken, betrekking heeft. Aangezien nog moeilijk afstand kan worden genomen van deze al te recente gebeurtenissen, verwordt geschiedschrijving gemakkelijk tot kritiek. Door de geschiedenis te willen interpreteren neigt de auteur er toe de feiten te verdraaien of te negeren, zoals het hem te pas komt. Hij kan zich niet inleven in de mentaliteit van de verzetslui en de toen heersende normale en gevaarlijke toestanden.

Wij besluiten met een citaat van de filosoof Reinhold Niebuhr (1957):

It is significant that the meaning of historical events has frequently been obscured, not by the real historian but by social scientists who sought abortively to bring history into the realm of nature and thus deny the characteristically historical aspects of the human scene. In short our culture has been intent upon equating history with nature at the precise moment when history revealed the dangerous possibilities of human freedom which were not at all like nature.